

Yttrande över Utjämningskommitténs betänkande Nätt och jämt. SOU 2024:50 (Dnr Fi2024/01521)

Ärendebeskrivning

Sammanfattningsvis är Timrå kommun i huvudsak positiv till Utjämningskommitténs förslag som på sikt kan leda till minskade skillnader i skattesats mellan kommunerna. Fortfarande visar dock utredningens förslag att utjämningen inte är tillräckligt långtgående för att skapa ännu mer likartade förutsättningar för landets kommuner.

Timrå kommun utgör remissinstans för det betänkande som Utjämningskommittén har tagit fram avseende likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn.

Det förslag som presenteras i utredningen "Nätt och jämt" bygger, liksom tidigare, huvudsakligen på utjämningens nuvarande delar. I dessa utjämnas både kostnader och intäkter mellan kommuner, eftersom förutsättningarna varierar kraftigt vad gäller skattekraft, folkmängd, åldersstruktur, bebyggelsestruktur och socioekonomiska faktorer.

Delarna består i huvudsak av:

Tabell 1 Systemet för kommunalekonomisk utjämning

Nuvarande	Förslag
Inkomstutjämning	Inkomstutjämning
Kostnadsutjämning	Kostnadsutjämning
Strukturbidrag	Bidrag för svagt befolkningsunderlag
Införandebidrag	Fast införandebidrag
	Ersättning för eftersläpning
	Införandebidrag

Kommittén föreslår även principer för statens användning av riktade bidrag, som trots en principiell överenskommelse om att de ska minska, har ökat i omfattning. Kommittén föreslår även kriterier för hur dessa bidrag ska vara utformade för att minska den problematik de ger upphov till. Riktade bidrag föreslås kunna ges som kostnadsersättningar vid extraordinära situationer, när det finns samsyn om behovet av riktat statsbidrag samt om det finns särskilda skäl. Inget bidrag ska heller uppgå till mindre än 100 000 kr för den kommun som får det lägsta

bidraget. Totalt föreslås 17 riktade bidrag överföras till det generella bidraget, motsvarande 10,2 miljarder kronor.

Kommunen är positiv till att fler riktade statsbidrag omvandlas till generella statsbidrag, framför allt för att minska administrationen och stärka det kommunala självstyret. Utredningens förslag om att flytta 12 riktade statsbidrag för kommunerna till det generella statsbidraget är bra. Framöver bör ambitionen vara att ytterligare riktade statsbidrag överförs, där de långsiktiga effekterna är relativt stabila samt där de riktade statsbidragen är relativt små i omfattning. Exempel på riktade statsbidrag som bör föras över är lärarlönelyftet och förstelärare. Exempel på riktade statsbidrag som inte bör föras över är mottagandet av asylsökande/ samt kunskapsbidraget (fd likvärdig skola). Sektors bidrag bör utredas mer, men avvakta utredningen om skolpengsnorm. Vid beslut om nya riktade statsbidrag är kommunen positiv till utredningens förslag kring vägledande kriterier.

Kommunen är positiv till förändringarna i inkomstutjämningsystemet /regleringsposten. En hög kompensationsgrad på minst 95% i inkomstutjämningsystemet är nödvändigt utifrån stora skillnader i kommunernas skattekraft. Kommunen delar också utredningens förslag om höjd garantinivå till 116% och justering mot regleringsposten samt uppdaterade länsvisa skattesatser. Kommunen anser i likhet med utredningen att ingen tillväxtkomponent ska ingå i systemet.

Kommittén har också undersökt fastighetsavgiften och huruvida denna bör utjämnas med tanke på de stora skillnader som föreligger, men konstaterar att ytterligare faktorer behöver utredas.

Kostnadsutjämningsförslået förändras så att verksamhetsövergripande kostnader och infrastruktur delas upp efter verksamhetsområde. En genomgående förändring är att ersättning för övergripande administration flyttas från de verksamhetsövergripande kostnaderna till de respektive delmodellerna. Merkostnader kopplade till gleshet har också justerats, där invånarnas bosättningsmönster har varit utgångspunkt för ett nytt mått på gleshet, vilket har haft relativt stor påverkan på enskilda kommuner inom delmodellerna. Faktorer som inte visat sig ha betydelse för delmodellerna har tagits bort, exempelvis befolkningsförändringar i samtliga delmodeller samt språkfaktorer för äldreomsorg. Befolkningsminskning lyfts från verksamhetsövergripande kostnader till att bli en egen delmodell och förändras från ett 10-årigt snitt till ett 5-årigt snitt. Gällande gator och vägar har tidigare kompensation utgått baserat på kommungrupp, men nu föreslås att kommunens egna förutsättningar ska vara fördelningsbas. Eftersläpning flyttas från kostnadsutjämningsförslået till det övergripande systemet för att tydliggöra att den är av tillfällig art. Den justeras också för att öka träffsäkerheten och avser framför allt kompensation för snabb samhällsutveckling som inte fångas upp i kostnadsutjämningsförslået. För regioner beräknas gleshet på ett nytt sätt där hänsyn också tas till små sjukhus på grund av ett litet invånarantal.

Tabell 2 Kostnadsutjämnningen för kommuner

Nuvarande system	Förslag
Förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet	Förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet
Förskoleklass och grundskola	Förskoleklass och grundskola
Gymnasieskola	Gymnasieskola
Kommunal vuxenutbildning	Kommunal vuxenutbildning
Individ- och familjeomsorg	Individ- och familjeomsorg
Äldreomsorg	Äldreomsorg
Kollektivtrafik	Kollektivtrafik
Infrastruktur och skydd	Gator och vägar
Verksamhetsövergripande kostnader	Räddningstjänst
	Befolkningsminskning
	Fastighet
	Politisk verksamhet

LSS-utjämnningen kvarstår som ett eget utjämningsystem, vilket beror på att det till viss del är påverkbart. För att hantera vissa av dessa utmaningar föreslås att personalkostnadsindex tas bort, men att en ventil skapas för små kommuner med stora vårdbehov. Två delmodeller tillskapas också: ett avseende strukturellt högt löneläge och en för övergripande administration. Eftersom det idag utjämnas för insatser enligt LSS men inte enligt SOL, finns incitament att välja LSS, varvid kommittén anser att även SOL behöver utjämnas. Dock saknas idag tillräckliga kvalitativa förutsättningar för att inom ramen för kommitténs arbete utforma ett förslag.

Strukturbidraget föreslås förändras och ersättas med ett bidrag för svagt befolkningsunderlag samt ett införandebidrag som ska begränsa den totala förändringen av strukturbidraget som inte avser svagt befolkningsunderlag.

Införandebidrag bedöms behöva kvarstå eftersom förändringar av utjämningsystemet väsentligt ändrar förutsättningarna för vissa enskilda kommuner och regioner. Därför föreslås en successiv infasningsperiod för två införandebidrag: ett för LSS-utjämnningen och ett för kostnadsutjämnningen. För att den totala förändringen inte ska bli för stor föreslås också ett fast införandebidrag för de kommuner som har en total kostnadsutjämningsförändring på över 1 500 kr per invånare. Timrå Kommunen är negativ till fasta införandebidrag. För att utredningens förslag ska få fullt genomslag förespråkar kommunen enbart att ett rörligt införandebidrag ska finnas som successivt avtar i exempelvis 5 år.

Sammantaget innebär kommitténs förslag att glesa kommuner, kommuner med liten folkmängd och de socioekonomiskt svagare kommunerna får en positiv förändring. Att utjämnning är viktigt belyses också i en beräkning gjord av kommittén, där det framgår att skillnaden mellan lägsta och högsta skattetryck utan utjämnning i Sverige skulle uppgå till 24 procentenheter.

Förvaltningens bedömning

Timrå kommun ser mycket positivt på Utjämningskommitténs betänkande. Det är viktigt att komma till rätta med de stora skillnader som finns idag i Sverige gällande både den välfärd som erbjuds våra medborgare och de förutsättningar som kommuner och regioner har för att bedriva denna. Det är också viktigt att den tidplan som föreslagits för införande följs och att beslut faktiskt tas kring denna så viktiga fråga. Betänkandet är omfattande och väl genomarbetat men också övermäktigt att gå igenom i detalj.

Timrå kommun lämnar följande reflektioner och medskick avseende betänkandets fortsatta hantering och förslag på några mindre justeringar:

Det är mycket positivt att länsvis skattesats aktualiseras enligt 2022 år nivå i inkomstutjämnningen. Däremot så vore det önskvärt att den genomsnittliga skatten inte viktades. En viktning innebär att stora kommuner med förhållandevis låg skattesats trycker ned den genomsnittliga kompensationsgraden. En oviktad och högre länsvis skattesats skulle öka fördelningen och ge bättre förutsättningar till likvärdig välfärd och skattetryck. I och med att kompensationsgraden är 95% och det egna skatteunderlaget beskattas med den egna kommunala skattesatsen så krävs det högre skatt för kommuner med svagt skatteunderlag för att få in samma mängd skattemedel (kr/invånare) som i en kommun med högre skatteunderlag. I tillägg till ovan vore det dessutom önskvärt att kompensationen uppgick till 100% av länsvis skattesats, i alla fall upp till en nivå motsvarande rikets medelskattekraft. En mer kompenserande inkomstutjämnning skulle medföra att den kommunala skattesatsen i de kommuner som ligger långt under den genomsnittliga skattekraften i riket skulle kunna sänkas och att skillnaden mellan låg och högskattekommuner kunna minskas.

Fastighetsavgiften som infördes 2008 fördelades initialt lika per invånare i Sverige men förändrades från och med 2009 så att den årliga kommunala intäktsförändringen adderas till ursprungligt belopp. Detta har med åren inneburit att det är stora kommunala skillnader i inkomst trots att det finns ett maxbelopp i avgift per fastighet på 9525 kr (grundavgiften är 0,75% av taxeringsvärdet). Det är svårt att se en koppling mellan dagens intäkter från fastighetsavgiften och kostnaderna för det kommunala välfärdsuppdraget, varvid kommunen rekommenderar att utjämnning införs även på detta område.

Timrå kommun synpunkter kortfattat:

- Kommunen är positiv till att gleshet beräknas på ett nytt mer relevant sätt. Kommunen är negativ utifrån att kostnadsutjämningsförslaget ändå inte i tillräcklig omfattning kompenserar för gleshet och småskalighet.

- Kommunen anser att merkostnader för högt löneläge överkompenseras i delmodellerna, detta gäller även LSS-utjämning. Högre lönenivå i en kommun ger högre beskattningsbart skatteunderlag. Då inkomstutjämningen inte omfördelar till 100 % utan 95 % ger lönetilläget en fördel för kommuner med hög skattekraft.
- Kommunen är positiv till att delmodellen Befolkningsminskning förändras så att kompensationstiden för berörda kommuner minskas från 10 år till 5 år.
- Kommunen anser avseende delmodellen Gator och vägar att vinterunderhåll är underkompenserat jämfört med trafikbelastning, då mängden kommunal väg som den enskilda kommunen ansvarar för ej beaktas, utan det är kronor per invånare som ligger till grund.
- Kommunen anser att invånardistans i delmodellen Räddningstjänst borde viktas mer jämfört med lokalt befolkningsunderlag.
- Kommunen är positiv till att behovsberäkningen i delmodellen Förskola och fritidshem kompenserar för vistelsetid då lång vistelsetid innebär en högre kostnad i mindre förskolor.
- Kommunen är positiv till gleshetsmålet även på grund av att det tar hänsyn till befolkningens bosättningsmönster vilket påverkar delmodellen Gymnasiet då kommunen enbart har gymnasieskolor centralt och delmodellen Grundskola då kommunen är stor till ytan och relativt sett inte har så många 1-9 skolor.
- Kommunen konstaterar att VA-verksamheten inte ingår i utjämningsystemet men påverkar kommunernas kostnader utifrån stora variationer i struktur, till exempel ytstorlek/gleshet och större etableringar.
- Kommunen är positiv till att den nuvarande komponenten för eftersläpning för snabb befolkningstillväxt bryts ut från kostnadsutjämning

Timrå kommun lämnar dessutom följande mer omfattande reflektioner och medskick för ett mer likvärdigt och rättvist Sverige:

Kompensation för Tillväxstsatsningar och Grön Omställning

Det finns kommuner som tar ett oproportionerligt stort ansvar i den gröna omställningen. Dessa satsningar är i linje med nationella och EU-mål för hållbar utveckling och är avgörande för att skapa långsiktig hållbar ekonomisk tillväxt. Trots detta innebär sådana satsningar ofta höga initiala kostnader och en betydande ekonomisk risk för kommunen, utan omedelbar avkastning. Det är viktigt att erkänna att effekterna av dessa investeringar kan ta flera år att materialisera. Till exempel uppstår stora kostnader för kommunerna i fråga om investeringar i mark, infrastruktur VA-verksamhet och andra planrelaterade åtgärder. Kommunens enda incitament är framtida ökade intäkter i form av ökad skattekraft, något som kan dröja många år eller till och med kanske utebli.

För att stödja kommuner som aktivt arbetar för att uppfylla både lokala och nationella mål bör utjämningsystemet inkludera en kompensation för dessa tillväxstsatsningar. Detta skulle inte bara minska den ekonomiska bördan under den tid det tar innan investeringarna börjar bära frukt, utan också skapa starkare incitament för kommuner att delta i och bidra till den nationella utvecklingen.

En sådan kompensation skulle säkerställa att kommuner som Timrå, som tar ett ekonomiskt ansvar för att driva satsningar för innovation och hållbar utveckling, får det stöd som krävs för att kunna fortsätta dessa insatser. Det skulle också bidra till att minska klyftorna mellan kommuner med olika förutsättningar, och på så sätt främja en mer likvärdig och rättvis fördelning av resurser i hela landet. Detta skulle också minska behovet av att genomföra särlösningar, såsom de som tidigare regeringar föreslagit gällande investeringar i Norrbotten och Västerbotten.

Gator och Vägar

Timrå kommun vill betona behovet av att införa en specifik "infrastrukturunderhållsfaktor" inom ramen för kostnadsutjämningsystemet för gator och vägar. Dagens system tar visserligen hänsyn till vissa geografiska och klimatmässiga förutsättningar, men det saknas en tydlig mekanism som specifikt kompenserar för de långsiktiga underhållskostnader som kommuner står inför, särskilt i glesbygdskommuner med stora geografiska ytor.

Kommuner som Timrå står inför betydande kostnader för att underhålla och uppgradera sitt vägnät. Dessa kostnader är ofta högre än genomsnittet på grund av kommunens stora yta, låga befolkningstäthet och klimatutmaningar, såsom stränga vintrar som kräver omfattande vinterväghållning och lagning av tjälskott. De nuvarande ersättningarna täcker inte alltid de faktiska kostnaderna, vilket kan leda till att viktiga underhållsinsatser skjuts upp, med risk för försämrad infrastruktur och ökade kostnader i framtiden.

I många fall måste underhåll och nybyggnation av vägar samordnas med andra infrastrukturella projekt, såsom utbyggnad eller renovering av VA-system (vatten och avlopp). Denna samordning kräver både tid och resurser, vilket ytterligare ökar underhållskostnaderna. En underhållsfaktor skulle ge kommunerna bättre ekonomiska förutsättningar att hantera dessa komplexa projekt.

Datum
2024-09-17

Diarienummer

Utan en infrastrukturunderhållsfaktor riskerar kommuner med höga underhållskostnader att hamna i ett ekonomiskt underläge, särskilt om de också har låg skattekraft. Detta kan leda till ojämlikhet i infrastrukturens kvalitet mellan olika kommuner, vilket går emot principen om en likvärdig välfärd och service i hela landet.

En infrastrukturunderhållsfaktor skulle kunna utformas baserat på infrastrukturens ålder och slitage och även innehålla komponenter för kapitaltjänstkostnader.

Beslutsunderlag

1. Nätt och jämnt, likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn. Del 1. SOU 2024:50
2. Nätt och jämnt, likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn. Del 2. SOU 2024:50

Beslutet skickas till

Remissvaren ska ha kommit in till Finansdepartementet senast den 8 november 2024. Svaren bör lämnas per e-post till fi.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till fi.ofa.k.remissor@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Fi2024/01521 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Stefan Dalin
Kommunstyrelsens ordförande